

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА
В СУЧАСНОМУ БАГАТОВИМІРНОМУ СВІТІ:
ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ

Монографія

За науковою редакцією
Володимира Мельника, Людмили Рижак

Львів
2023

УДК 141(477)"17"Г.Сковорода

С 44

Авторський колектив:

М. Кашуба (1.1), В. Мельник (1.2), У. Луц-Пурій (1.2), Л. Рижак (1.3),
М. Скринник (1.4), Л. Фльорко (1.4), З. Скринник (1.5),
Л. Сафонік (1.6), М. Альчук (2.1), Н. Жигайло (2.2), Ю. Максимець (2.2),
В. Стеценко (2.3), Р. Галуйко (2.3), У. Хамар (2.4),
М. Братасюк (2.5), І. Вдовичин (2.6)

Рецензенти:

д-р пед. наук, проф.,
член-кореспондент НАПН України Ю. БОЙЧУК
(Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди);

д-р філос. наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України П. КРАЛЮК
(Національний університет «Острозька академія»)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського національного університету імені Івана Франка.
Протокол № 48/5 від 31 травня 2023 року*

С 44

Григорій Сковорода в сучасному багатомірному світі: філософські рефлексії : монографія / за наук. ред. Володи-
мира Мельника, Людмили Рижак. – Львів : ЛНУ ім. Івана
Франка, 2023. – 294 с.

ISBN 978-617-10-0801-4

Авторський колектив філософського факультету ЛНУ імені Івана Франка презентує свою інтерпретацію духовної спадщини Григорія Сковороди у контексті реалій сьогодення. Сковородинівські філософські ідеї істинної людини та її самопізнання, свободи, щастя, зрідненої праці протягом століть були й залишаються основою незламності українського духу. В авторських рефлексіях Григорій Сковорода постає як наш сучасник, як речник української ідентичності й вірності своєму життєвому призначенню.

Для сучасних українців, які хочуть знати себе й бути собою.

УДК УДК 141(477)"17"Г.Сковорода

ISBN 978-617-10-0801-4

© За наук. ред. В. Мельника, Л. Рижак, 2023

© ЛНУ ім. Івана Франка, 2023

ЗМІСТ

Передмова	5
Розділ 1. Сковородинівська подорож довжиною у триста років: шлях української людини до себе	8
1.1. Творчість Григорія Сковороди в контексті культури Просвітництва (<i>Марія Кашуба</i>)	8
1.2. Концепція щастя Григорія Сковороди в сучасних соціокультурних контекстах (<i>Володимир Мельник, Уляна Луц-Пурій</i>)	36
1.3. Антропосоціальні проекції ідеї «зрідненої праці» у контексті цивілізаційного поступу (<i>Людмила Рижак</i>)	54
1.4. Бінарність індивідуального буття в контексті розвитку філософії: інтерпретація Григорія Сковороди (<i>Михайло Скринник, Лілія Фльорко</i>)	80
1.5. Світ символів як поле зустрічі реального та надреального (<i>Зоя Скринник</i>)	107
1.6. Сенс життя і спорідненість праці у філософській концепції Григорія Сковороди (<i>Лідія Сафонік</i>)	125
Розділ 2. Філософія серця у соціокультурних контекстах цивілізаційного поступу України	143
2.1. Феномен свободи у філософії Григорія Сковороди (<i>Марія Альчук</i>)	143

2.2. Духовність людини у філософських та поетичних творах Григорія Сковороди (<i>Наталія Жигайло, Юрій Максимець</i>).....	161
2.3. Теологічна «мова» філософії людини Григорія Сковороди (<i>Валерій Стеценко, Роман Галуйко</i>).....	182
2.4. Творчість Григорія Сковороди в контексті соціальної утопії (<i>Уляна Хамар</i>).....	208
2.5. Осмислення саморуху людського буття у творчості Григорія Сковороди та Лесі Українки (<i>Марія Братасюк</i>).....	222
2.6. Культура і політика в українському контексті на тлі постаті Григорія Сковороди (<i>Ігор Вдовичин</i>).....	244
Список використаної літератури.....	280

Передмова

«Коли дух у людині веселий, думки спокійні, серце мирне, то все світле, щасливе, блаженне. Оце філософія». Ці слова Григорія Сковороди у рік його трьохсотрічного ювілею рефреном повторювали в Україні шанувальники філософа. І сприймався їх смисл по-новому на тлі війни, коли в нашому житті не лишилося нічого спокійного, мирного й блаженного, а нашими найпершими потребами стали незламність буремного духу й лють на ворогів. Нам є, що втратити. Нам є, за що стояти. Бо йдеться, власне, про це – сьогодні, як і триста років тому, сучасна Московія прагне знищити Україну, зітерти її з мапи світу лише за одне: за те, що вона прагне бути собою й залишатися собою.

Саме Г. Сковорода утвердив цей стрижень у світогляді українців: пізнай себе й будь собою. Ця настанова стала провідною для багатьох поколінь його наступників. Сьогодні гіркою іронією виглядає мотивація до руйнування музею філософа російськими військами: «уражено... два пункти управління в районі Сковородніково Харківської області»¹. На щастя, «управління» смислжиттєвим вибором українців не піддається вогневому ураженню, навіть за принципом «випаленої землі».

Майже триста років тому, за умов своєї доби, часу формування ідеології «малоросійства», пристосованої до російської імперської політики, Г. Сковорода підніс на

¹ З повідомлення міністерства оборони росії. Знищення музею Сковороди. Українці порівнюють Росію з ІД і закликають виключити з ЮНЕСКО. BBC NEWS Україна. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61362020>.

найвищий рівень світоглядний принцип самопізнання, будив потребу не лише особистої саморефлексії, але й духовній рефлексії всього українського середовища над своєю природою і призначенням. Важливо побачити, що логіка учення Г. Сковороди про зрідненість людини передбачає не лише вибір відповідного типу діяльності, але й природовідповідність в етнокультурній самоідентифікації. Кожен повинен, на думку Г. Сковороди, пізнати свій народ і в народі – себе. Чи ти русин? – будь ним. Чи ти лях? – будь ляхом. Чи ти татарин? – татарствуй. Чи ти німець? – німецтвуй. У цьому сенсі він став предтечею майбутнього усвідомленого національного поступу. Духовна свобода, яку він проголосив найвищою метою життя, стала альтернативою й викликом наростаючому національному поневоленню.

Водночас, на противагу західноєвропейській раціоналістичній традиції, що підносила інструментальні стереотипи «розумного егоїзму» над вартостями культури, Г. Сковорода розвинув гуманістичну тенденцію української філософії, у центрі якої була проблема людини, її внутрішнього світу. На відміну від більшості сучасних Сковороді західноєвропейських філософів, які прагнули розкрити сутність людини, вивчаючи закони природи, український мислитель намагався зрозуміти природу, осягаючи сутність людини. Його філософія ближча до реальної людини, аніж витончені абстрактні побудови західноєвропейських метафізичних систем Нового часу.

Від часу філософської творчості Г. Сковороди розходяться два напрями просвітницької філософії в Україні. Це, з одного боку, науково-освітній, започаткований філософськими курсами Києво-Могилянської академії, який продовжували далі філософи та природознавці

Харківського та Київського університетів. А з іншого, – етико-гуманістичний напрям, утверджений Сковородою, що, зрештою, вилився в суспільно-політичні ідеї кирило-методіївців і призвів до піднесення національної свідомості народу завдяки потужній хвилі українського романтизму.

У сучасній Україні ми звертаємося до творчості Григорія Сковороди не просто як до спадщини минулого, але як до трьохсотлітнього шляху нашої саморефлексії. У цій саморефлексії формувалися сила й витривалість, щоб вистояти у найтемніші часи імперської асиміляції та національного самозабуття. Вона й нині живить духовну стійкість у час вирішального протистояння, що насправді стане для України моментом найвищої істини.

*Володимир Мельник,
професор*

Наукове видання

**ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА
В СУЧАСНОМУ БАГАТОВИМІРНОМУ СВІТІ:
ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ**

Монографія

За науковою редакцією
Володимира Мельника, Людмили Рижак

Редактор *Уляна Крук*
Комп'ютерне верстання *Світлани Сенник*
Дизайн обкладинки *Ольги Гронь*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 17,08. Тираж 300 пр. Зам.

Видавець та виготовлювач:
Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи.
Серія ДК № 3059 від 13.12.2007 р.